

INSPIRATION TIL LITTERATURSAMTALE I KLASSEN OM

MARS ER FOR TABERE

I litteratursamtalen får eleverne mulighed for at fortælle om deres oplevelse af bogen samtidig med at de hører om deres klassekammeraters. Samtalen bygger altså på elevernes opfattelse af bogen og kan foregå i mindre grupper eller som klasseundervisning. Formålet er at eleverne får talt om de ting de allerede ved om fiktionstekster samtidig med at de lærer nogle af de virkemidler litteraturen benytter sig af, at kende.

For at få en god, frugtbar litteratursamtale skal man overholde de samme regler som gælder for enhver værdifuld samtale: Alle skal have lov at komme til orde, og alle skal mærke at deres udsagn bliver taget alvorligt.

VED 1. BLIK – FØR LÆSNINGEN

Præsenter bogens forside for eleverne. Det kan være en overhead af bogens forside eller ved uddelingen, men det er vigtigt at eleverne ikke begynder at læse i bogen endnu. Samtalen begynder med at tale om elevernes forventninger til bogen:

- Hvad fortæller illustrationen på bogens forside?
- Hvad kan titlen dække over?
- Hvad mon bogen handler om?
- Hvad ved I om Mars? Har der været mennesker på Mars?
- Hvem har skrevet bogen?
- Hvem har illustreret bogen?

Svarene skrives ned som stikord – enten af eleverne i små grupper eller af læreren. Stikordene gemmes, for de kan bruges i sidste del af litteratursamtalen og lede videre til at tale om genrer, genrekendskab og genreforventninger. Muligvis kan eleverne alene ud fra bogens forside komme frem til at bogen ikke er realistisk, men sandsynligvis science fiction. Måske har de også allerede her en idé om at historien har en helt eller beskriver en mission i rummet.

EN GOD BOG UDEN AFBRYDELSER

Afhængig af elevernes læseniveau og øvrige arbejde med læsning læses bogen enten højt, i grupper eller individuelt. Makkerlæsning hvor eleverne læser for hinanden i par, er tit en god læsemåde.

Hvis de fysiske rammer tillader det, kan man understrege at det er fiktion der skal læses, ved at eleverne får lov til at finde sig en behagelig læseplads på skolen, eller højt-læsningen kan måske foregå i en sofagrube eller læsekrog.

Følgende spørgsmål og oplæg er henvendt til eleverne og lægger op til at tale om **sproget** i *Mars er for tabere*. Læreren kan eventuelt plukke i materialet alt efter hvordan klassens øvrige arbejde med fiktionslæsning er tilrettelagt.

Det sidste afsnit »Læseteater som åbning til bogens univers« kan også bruges til arbejdet med andre romaner.

LÆS BOGEN – IGEN

Nu læses bogen igen med stop undervejs for at tale om indholdet. Spørgsmålene nedenfor sporer sig ind på historiens handling.

KAPITEL 1

- Hvad tid på dagen begynder historien?
- Hvor foregår den?
- Hvor mange trin har trappen på NASAs Hemmelige Astronautskole?

KAPITEL 2

- Hvad har Billy Bob drømt om natten?
- Hvordan blev han vækket?
- Der er lyde bag mellemetagernes døre. Hvilke lyde er det?

KAPITEL 3

- Hvad hedder Billy Bobs eneste ven?
- Hvad er hans job på skolen?
- Hvad har han fortalt Billy Bob?

KAPITEL 4

- Hvad får vi at vide om Billy Bobs ærkefjende?
- Hvad får vi at vide om Billy Bobs forældre?
- Hvad får Billy Bob at vide af Zoom?

KAPITEL 5

- Hvad er en 'proklamation'?
- Hvor skal eleverne mødes? Hvorfor går det ikke an at storme ind på mødestedet?
- Fortæl med dine egne ord hvad Rektor Regal proklamerer.

KAPITEL 6

- Hvad går missionen ud på?
- Hvem melder sig til missionen?
- Hvem bliver valgt til at udføre den?

KAPITEL 7

- Hvordan og i hvad bliver Billy Bob sendt af sted på mission?

KAPITEL 8

- Hvorfor kommer Billy Bob til at tænke på sit mareridt på sin tur ud i rummet?
- Hvilken planet passerer Billy Bob først – og hvordan ser den ud?
- Hvilken planet passerer han herefter – og hvad ved han om den?

KAPITEL 9

- Hvordan kan man beskrive den lyd Billy Bob hører?
- Hvad og hvem møder Billy Bob i rummet?

KAPITEL 10

- Billy Bob har nu to opgaver han skal klare, hvilke to?
- Kan Zoom hjælpe ham?

KAPITEL 11

- Hvordan siger en tennisbold?
- Hvad sker der med det kosmiske kattedyr?

KAPITEL 12

- Hvor lang tid er der gået siden historien begyndte?
- Hvor vågner Billy Bob op denne morgen?
- Hvordan slutter historien?

TAL OM BOGEN – EFTER LÆSNINGEN

ILLUSTRATIONER

- Beskriv bogens illustrationer. Hvad kan man kalde denne form for illustrationer?
- Har du en yndlingsillustration? Hvorfor er det lige den der er den bedste?
- 'Prik' de enkelte illustrationer ind i teksten. Hvilken situation er illustreret?
- Diskuter hver enkelt illustration: Hvad viser billedet? Og sker der mere på billedet end der står i teksten?

PERSONKARAKTERISTIK

Hvad får vi at vide om

- Billy Bob Malone?
- Zoom? Hvordan beskriver de andre elever Zoom – hvordan beskriver Billy Bob ham?
- Rudolph Tundra?
- Rektor Regal?
- Hvordan ser de ud? Hvad er deres særlige kendetegn? Og hvilken rolle har de i historien?
- Tal om personernes navne. Hvorfor hedder de det de gør?
- Hvilken slags helt er Billy Bob? I slutningen (s. 51) står der »Men i morgen var heldigvis en hverdag. I morgen skulle han atter vandre de 3044 eller 3045 trin op til NASAs Hemmelige Astronautskole, og han glædede sig som et lille barn.«

STED

- Tal om de ting ved skolen som I kender fra jeres egen skole, og de ting der er helt anderledes. Hvilke fag har man på astronautskolen, hvordan ser eleverne ud osv.?
- Hvad får vi at vide om byen og verden uden for NASAs Hemmelige Astronautskole?

SPROG

Beskriv bogens sprog ud fra følgende spørgsmål:

- Hvordan var det at læse bogen? Let? Svært? Sjovt? Forvirrende? – Hvorfor?
- Var der ord eller udtryk I blev overraskede over?
- Man kan blive forpustet af at læse bogens 1. sætning højt. Hvorfor tror I forfatteren har valgt det?
- Find lydord både i tekst og i billeder – kender I andre (evt. fra tegneserier)?

Tal om, og forklar følgende udtryk og sætninger:

- 'morgensur helt ned i tærne.' (s. 12)
- 'Sådan to sæt elektriske kløer, der tager kvælertag, er ikke ligefrem det muntreste videoklip at have kørende for sit indre blik en mandag morgen klokken tyve minutter i otte på trin nr. 1500-og-åndssvag, vel?' (s. 12)
- Hvad er forskellen på 'dyr' og 'væsener'? (s. 12)
- Hvad kan man også kalde en krydsning mellem en kreditkortsautomat og et vildsvin? (s. 13)
- 'tusindvis af lammefromme skyer' (s. 30)
- 'en kinamands chance' (s. 33)
- '*Aldrig vil jeg tøve med at stå en med-astronaut bi!*' (s. 39)
- '... set and game set and game set and game ...' (s. 49)

GENRE

- Hvad er en roman?
- Hvad er en billedroman?
- Kunne historien være sket i virkeligheden? Hvorfor/Hvorfor ikke?
- Hvilke ting eller personer fra historien passer med virkeligheden?
- Ligner historien andre historier I kender?
- Handlede bogen om det I troede den ville handle om?
- Er *Mars er for tabere* science fiction? Hvorfor?/Hvorfor ikke?

MEDDIGTNING OG -TEGNING

Mars er for tabere beskriver 24 timer i astronatelev Billy Bob Malones liv.

- Men hvordan vil det gå ham fremover?
- Vil det lykkes Præsident Crat, Rektor Regal og Vicepræsident Tundra at omdanne den røde planet til et kæmpe luksuriøst beskyttelsesrum for den amerikanske befolkning?
- Rudolph Tundra og Billy Bob er ærkefjender. Rudolph har mobbet Billy Bob siden den første dag på skolen, hvordan er det gået for sig?
- Billy Bob er forældreløs. En uge efter Billy Bobs 1 års fødselsdag fløj hans forældre ved et teknisk uheld direkte ind i solen. Hvilken mission var de på?

Vælg et af spørgsmålene og besvar det med en historie, den består selvfølgelig både af ord og billeder. Eller måske inspirerer Morten Voigts cartoonske streg dig til at lave en tegneserie?

Mars er for tabere præsenterer et helt nyt univers der kan give ideer til at iscenesætte et undervisningsforløb hvor eleverne går på NASA's Hemmelige Astronautskole og ud over meddigtningsopgaver laver billeder, skoleskema, træningsprogram, rumkugler, rumavis, identitetskort osv. Der er nok at tage fat på.

LÆSETEATER SOM ÅBNING TIL BOGENS UNIVERS

Af Dorthe Eriksen

Elevernes egen oplæsning har mange funktioner i dansktimerne og er en værdifuld del af deres læreproces i læsning, tekstproduktion og i arbejdet med sprog og litteratur. Oplæsning er ikke som højtlesning en mekanisk gengivelse af læste ord, men en fortolkning af det læste. Oplæsning letter derfor også tilgangen til tekster, der traditionelt opfattes som vanskelige, fx digte.

(Undervisningsvejledningen i afsnittet om læsning, Undervisningsministeriet 2003.)

For at åbne og uddybe centrale steder i bogen *Mars er for tabere* kan klassen arbejde med læseteater som den første faglige aktivitet umiddelbart efter oplæsningen eller den fælles læsning. Begrebet læseteater er inspireret af Readers Theatre.

Læseteater blev udviklet som en mulighed for at præsentere litteratur i en dramatisk form. Det er stadigvæk dets primære formål. Når læsningen af en tekst efterfølges af en ekspressiv aktivitet som fx læseteater, vil elevens møde med teksten gennemarbejdes i flere faser og derved give mulighed for en dybere forståelse af den læste tekst.

I et læseteater øver eleverne et manuskript, eller anden passende tekst, indtil den kan læses flydende med indlevelse. Læseteater adskiller sig fra andre forestillinger ved at deltagerne snarere læser end lærer teksten udenad. Brugen af rekvisitter og fysisk aktivitet er minimal, og fokus er i stedet på hvordan eleverne udtrykker forståelsen af teksten. Modsat arbejdet med eksempelvis skolekomedie

kan læseteater bruges regelmæssigt i undervisningen. Slutmålet bør være opførelse af læsestykket for et publikum.

Læseteater er minimalteater hvor oplæsning og litteratur supplerer hinanden. De centrale aspekter ved læseteater er:

- at det ikke er nødvendigt at lære replikker udenad
- at manuskriptet holdes i hånden ved fremførelsen
- at det kun er nødvendigt med meget få eller slet ingen rekvisitter eller kostumer
- at man ikke behøver en scene, men blot et centralt sted hvor alle kan se oplæsningen.

Rygraden og kernen i læseteater er at man læser teksten igen og igen. Det er således muligt at inddrage den gentagne læsning i korte regelmæssige perioder i undervisningen. Ofte undersøges den flydende læsning kun med fokus på læsehastighed og rigtighed. I læseteater er fokus rettet mod forståelsen og indlevelsesevnen i en tekst. Læseteater giver eleverne en autentisk grund til at deltage i en meningsfuld og formålsbestemt højtlesning.

Vellykkede opførelser af læseteater bygger på positive sociale interaktioner der knytter sig til oplæsning børnene imellem, koncentreret om selve læseakten, hvor der indgår vejledning i forhold til de danskfaglige kompetencer (jf. *Fælles mål*). I forberedelsesdelen læses teksten igennem mange gange, og der arbejdes med de faglige elementer der knytter sig til oplæsning: Kropsholdning, stemme, udtale, tempo, nuancer og kontakt med tilhørerne.

Specielt på mellemtrinnet kan denne aktivitet stimulere interessen og lysten til læsning. For eleverne giver det mening at læse et stykke i fællesskab. Man har hver sin rolle og dermed et fælles ansvar for hele læsningen. Hver elev føler sig ansvarlig for gruppens læsning og vil derfor være motiveret for at øve sig. Læseteater er således både en faglig og fællesskabende aktivitet.

ELEVERNE KAN SELV SKRIVE MANUSKRIFT TIL ET LÆSETEATERSTYKKE

Eleverne kan lave deres egne læsestykker ud fra de sekvenser som læreren har fundet centrale i bogen. Et afsnit der skal omarbejdes til læseteater, er velegnet hvis:

- to eller flere personer indgår i en handling
- der er meget dialog eller indirekte tale som kan omskrives til direkte tale
- mange hændelser fortalt inden for forholdsvis kort tid
- personernes karakter er tydelig i historien
- det giver mening som selvstændig enhed og naturligt vil give mulighed for indre sammenhæng i omskrivningen
- den originale fortællings handling kan fremføres i dramatisk form.

Følgende arbejdsgang anbefales:

- En gruppe skal højst bestå af fire elever.
- Først identificeres rolletyper, fortæller og muligheder for at skære ned.
- Hver deltager i gruppen skal have en kopi af den fælles tekst.
- Gruppemedlemmerne læser selv teksten igennem og beslutter hvem der vil læse hvad.
- Hver læser streger det under som han/hun skal læse med ret til at ændre. Samtidig streges det ud som man er enige om at udelade.
- Senere kan der laves et fælles manuskript med de rettelser man er blevet enige om.
- Det vil ca. tage eleverne i 4.-5. klasse 20 min. at redigere et afsnit.

Omskrivningen af teksten vil skabe opmærksomhed med hensyn til de sproglige formuleringer og vendinger, og det vil skærpe elevernes forståelse for sprogets udtryksmæssige nuancer og muligheder.

Indøvelsen kræver flere læsninger af samme tekst og dermed forståelse for at oplæsning ikke bare er at kunne læse de ord højt som står på papiret. Der skal arbejdes med tekstens udtryksmuligheder. I begyndelsen vil læreren måske opleve at eleverne finder det trivielt at læse det samme stykke flere gange. Men eleverne opdager hurtigt hvordan den samme tekst forandrer sig og kommer til at virke helt anderledes udtryksfuld og indholdsrig i takt med oplæsningens kvalitet. Læsesvage elever oplever ved den gentagne læsning at blive i stand til at læse sikkert og flydende højt for et publikum.

MUSIKKEN I LÆSNINGEN

Som musik består flydende læsning ikke kun af hastighed, rigtighed, automatisering, men også af prosodi, flow og udtryksfuldhed. Den flydende læsning giver sproget dets musikalske kvalitet, dets rytme og får læsningen til at lyde ubesværet så den i højere grad virker henvendt til en lytter. Den daglige undervisning tilrettelægges ofte med tanke på kontekst og mulighed for at eksperimentere. Ikke alle elever udvikler en mundtlig flydende læsning af sig selv. Det vil her være nødvendigt med tydelig instruktion og øvelse for at opnå flydende læsning med forståelse. Læseteater vil i den sammenhæng være en meningsfuld aktivitet hvor der løbende arbejdes med fagligheden inden for den mundtlige genre oplæsning.

SÅDAN KAN MAN TRÆNE OPLÆSNINGEN

Et læseteater kan iscenesættes på flere måder. I den mest traditionelle form for læseteater sidder eller står oplæserne på en række eller i en halvcirkel over for publikum.

Oplæserne ser sjældent på hinanden, men kun på manuskriptet og på publikum. Manuskripterne holdes i hånden eller står på nodestativer. Der kan tilføjes mimik, gestik, bevægelse, regi og rekvisitter, men det anbefales at begynde med en helt enkel form hvor det er selve oplæsningen der er i fokus.

Når læsestykkerne er endeligt valgt, og grupperne er klar til oplæsning, kan forberedelsen og oplæsningen foregå på følgende måde:

- Eleverne læser læsestykkerne igennem hver for sig. Derefter fordeler de rollerne og indøver historien i grupperne. Det er tilladt at ændre på teksten og lave tilføjelser undervejs i øvefasen hvis gruppen finder det relevant. Det er vigtigt at pointere over for gruppen at alle roller er lige vigtige, og at hele gruppen er ansvarlig for det færdige resultat.
- Det er en god hjælp for den enkelte elev at strege egne replikker under i manuskriptet. Lad eleverne øve sig hjemme på oplæsningen.
- Inden den endelige oplæsning i klassen skal eleverne have mulighed for at øve sig 2-3 gange sammen i gruppen.
- Man kan invitere en anden klasse eller forældre til at høre på når oplæsningen er klar til præsentation. Læreren kan undervejs i vejledningen af elevernes oplæsning spørge hvordan de opfatter personerne fra læsestykket. Hvordan er deres personlighed? Hvordan går de klædt? Hvor gamle er de? Disse indtryk har ofte betydning for den måde man læser op på.

Det er ligeledes vigtigt at vejlede eleverne i selve oplæsningens fremførelse:

- Manuskriptet skal holdes så roligt som muligt og ikke dække ansigtet når der læses op.
- Det er godt hvis eleven kan se op fra papiret så ofte som muligt under oplæsningen.
- Det er vigtigt kun at bevæge øjnene og ikke hovedet når man læser op.
- Udtalen af ordene i den oplæste tekst skal være langsom og tydelig.
- Oplæserne skal tale højt så alle i lokalet kan høre ordene.
- Det giver en god virkning når der læses med forståelse for og indlevelse i tekstens stemning.
- Oplæserne skal holde kroppen i ro - medmindre bevægelserne bliver brugt som effekter i oplæsningen.
- Allerede under indøvelsen skal man tage højde for hvor publikum befinder sig i lokalet.
- Den enkelte elev skal forsøge at »blive i sin rolle« under hele gruppens oplæsning. Så bevares koncentrationen bedst.
- Hvis der er en fortæller, skal han/hun huske at give tid til de personer der evt. skal foretage nogle handlinger.

Der kan ske kiks under selve oplæsningen som det kan være svært at tage højde for. Men man kan på forhånd have talt med eleverne om følgende:

- Hvis publikum snakker eller griner, skal man vente med at læse videre til der er ro igen.
- Hvis der er lidt uro blandt publikum, skal man forsøge at ignorere det og blot læse videre. Det samme gælder hvis en person går ud eller ind ad døren.
- Hvis man kommer til at lave en fejl i oplæsningen undervejs, eller der sker andre uforudsete ting, kan oplæseren forsøge at tænke på hvordan hans eller hendes karakter ville klare situationen. Så kan man måske komme videre på en »naturlig« måde.
- Hvis en oplæser glemmer at læse en replik, kan fortælleren tage over og fortælle hvad der stod i replikken, eller den næste oplæser kan forsøge at få sagt det som blev sprunget over. Man skal helst undgå at hviske til hinanden under selve oplæsningen for publikum.

